

שיעור עשרים

שיטת הרמב"ם בפשרה

הגמ' (ה סע"ב) מביאה את שיטת רשב"ג שהדין בשלושה והפשרה בשנים, ובדין אין יכולים לחזור בהם, משא"כ בפשרה יכולים לחזור בהם.

בהמשך (ו ע"א), מביאה הגמרא ברייתא נוספת האומרת שלדעת ר"מ פשרה בשלושה ולדעת רבנן פשרה ביחיד, והגמ' מנסה לתלות את מח' רבי אבהו ושמואל [האם שנים שדנו דיניהם דין] במח' התנאים, דלכ"ע מקשינן פשרה לדין, והמח' היא האם דין כשר בשנים או לא¹. דוחה הגמ' דלכ"ע דין בשלושה, והמח' היא האם מקישים פשרה לדין או לא.

לאחר מכן הגמרא מנסה לומר שיש שלוש דעות בין התנאים לגבי פשרה האם עושין אותה באחד, בשנים או בשלושה (שהרי ר"מ אמר שלושה, חכמים אמרו אחד ורשב"ג הנ"ל אמר שנים). דחתה הגמרא, שאין מח' בין האומר שנים לאומרים אחד, ומה שהצריך רשב"ג שנים זה רק בכדי שיהיו עדים על הפשרה, אבל ודאי שפשרה כשרה גם בשנים לשיטתו.

היינו, שמסקנת הגמרא היא שאין לחלק בין שנים ליחיד כלל, אלא או שצריכים שלושה או אחד גם בדין וגם בפשרה, ואין כלל שיטה המחלקת בין שנים לאחד.

אלא שהרמב"ם (הל' סנהדרין פכ"ב ה"ו) כתב:

יפה כח פשרה מכח הדין ששני הדיוטות שדנו אין דיניהן דין ויש לבעלי דינין לחזור בהן ואם עשו פשרה וקנו מידן אין יכולין לחזור בהן.

מדברי הרמב"ם מוכח שפסק כדעת רשב"ג שאין צריך שלושה בפשרה, שהרי כותב להדיא כלשונו של רשב"ג שיפה כח פשרה מכח הדין שכאן זה בשנים.

ובכס"מ הבין מדברי הרמב"ם שצריך דווקא שנים ולא אחד, היינו שהרמב"ם פסק כרשב"ג ולא כרבנן, ולא זו אף זו - הוא למד את רשב"ג כפשוטו וסובר שתירוץ

¹ הראשונים שמים לב לשינוי בלשון הברייתא; "ביצוע בשלושה דברי ר"מ וחכמים אומרים פשרה ביחיד", היד רמ"ה אומר שלדעת ר"מ היחס לפשרה הוא שלילי - כעין בוצע בצע דהיינו גולן, כלומר שעושה שלא כדין שמחייב את הזכאי, אבל חכמים סוברים שמוותר לפשר ולכן קראו לזה פשרה ולא לשון ביצוע. ובהמשך אי"ה נביא ביאור נוסף לשינוי לשון זה.

הגמרא "הוא הדין לחד" זה רק למידחי בעלמא, אבל אה"נ - לרשב"ג צריך דווקא שנים [ולכן לא חש לתירוץ הגמרא המבארת ברשב"ג שסבר שפשרה אפילו בחד, כי לדידיה אין זו מסקנת הסוגיא, אלא כוונת הגמרא שאין להכריח שיש שלש דעות בין התנאים בפשרה, אבל יכול להיות שזה נכון]. ועוד כתב שנראה גם מדברי הרי"ף שפסק כך, שהביא את דברי רשב"ג סתם ולא הביא את דברי הגמרא בביאור דבריו.

בסו"ד תמה הכס"מ מדוע נקט הרמב"ם להלכה כרשב"ג שהוא דעת יחיד ולא כחכמים שאמרו שמספיק אחד, הלא היה לו לפסוק כדעת רבים שאפילו אחד מספיק?

בעל הגהות מיימוניות (אות ד) לא הבין כהבנת הכס"מ ברמב"ם, אלא פירש ברמב"ם ששנים כשרים לפשרה וה"ה אחד. וכן הרדב"ז על אתר הבין לא ככס"מ, וכתב שמה שנקט הרמב"ם 'ואם עשו פשרה' בלשון רבים, זה אגב הרישא שפתח בשנים, אבל ודאי שגם אחד יכול לפשר.

והלח"מ ביאר את דברי הכס"מ, שנראה שהבין ברמב"ם כסברת התוס' שצריכים פשרה בשנים ולא באחד כיון שאחד לא בקי שפיר בפשרה והוי כקנין בטעות, ולכן צריך דווקא שנים ורק הם יכולים לעשות פשרה כראוי לדעת רשב"ג, וזו תהא דעת הרמב"ם לפי הכס"מ (וסברא זו בשרשה מופיעה בתוס' דידן למ"ד פשרה צריכה ג', כיון שאפילו אם פשרה צריכה קנין מ"מ צריך שלושה דבקיאי בפשרה, ועל זו הדרך הלך הרמב"ם לשיטת הכס"מ, ולכן חילק בין שנים לאחד).

ומ"מ אין הלח"מ מסכים עם הכס"מ בפירוש דברי הרמב"ם, דהראשונים והפוסקים לא חילקו בין אחד לשנים (הרא"ש והסמ"ג), ולכן גם לרמב"ם אין הכוונה דווקא לשנים אלא גם לאחד, שהרי אם יש קנין אפילו קרוב או פסול מועילים, ומדוע שאחד לא יועיל אם יש קנין?

השו"ע (חו"מ סימן יב סעיף ז) פסק:

אף על פי שנתירצו הבעלי דינין בפשרה בב"ד, יכולים לחזור בהם כל זמן שלא קנו מידם, דפשרה צריכה קנין, אפילו בשלושה; אבל אם קנו מידם, אין יכולים לחזור בהם אפילו ביחיד; ויש אומרים דדווקא בשנים.

רש"י פירש בהו"א של הגמרא (שמקישים פשרה לדין, ולכן המח' היא האם דין בשנים או בשלושה) שאם היינו אומרים שלא מקישים פשרה לדין - מה לי תרי ומה לי חד. מדבריו נראה שהבין שאם כן מקישים פשרה לדין, ודאי שיש לחלק בין שנים לאחד, לומר שמי שמכשיר בשנים מצריך דווקא שנים ולא אחד. והוא אשר הקשה מהרש"א

על רש"י - הלא גם למסקנא שמקיישים פשרה לדין, משמע דלשמואל לא בעינן דווקא שנים ודי אפילו באחד בפשרה.

ומ"מ מרש"י נראה שאפשר ללמוד כהבנת הכס"מ ברמב"ם, שיש לחלק בין אחד לשנים.

רבינו יונה מקשה על ר"מ על פי מסקנת הסוגיא שצריך קנין בפשרה - איזה צורך יש דווקא בשלושה, הרי אם עשו קנין זה מועיל בכל מקרה, ומה מקום לומר שצריך דווקא שלושה? תירץ רבינו יונה בזה"ל:

ונראה דדינין של פשרה לאו דין הוא אלימא כולי האי דבקבלה ליסגי בחד, אלא אפילו בקבלה בעי ג', וה"ק, ר"מ סבר מקשינן פשרה לדין ולא לדין דקבלה אלא לדין דלא קבלה מקשינן ליה, וביחיד סגי, ור' אשי פשיט פשרה אינה צריכה קנין דס"ל דפלוגתייהו כדפירשית ומש"ה פשיט דבקבלה לחוד סגי, ואנן פסקינן צריכה קנין וליכא לאפלוגי בין ב' לג' ולא מהניא כלל קבלה בלא קנין.

תירוצו של רבינו יונה עמום וסתום הוא, ואפשר לבארו בכמה אופנים. ניתן לומר לכאורה [ע"פ דברי התוס' (ו ע"א ד"ה והלכתא)], שר"ל שא"א לדמות פשרה לדין, משום שבדין בעצם ההחלטה כתובה ומוכרעת מראש וכל תפקיד בית הדין הוא רק לברר אותה, ולכן אפשר לסמוך על דיין יחיד שיכוון לאמת, משא"כ פשרה היא דבר התלוי באובנתא דליבא ובסברת השכל, ולכן כדי לקלוע לאמת איננו סומכים על אחד כי חוששים שהוא לא בקי ויגיע לטעות, ולכן אפילו שצריך קנין צריכים דווקא שלושה ולא מספיק אחד.

אמנם, לא נראה שזו כוונת רבינו יונה בתירוצו, משום שהוא כותב 'לאו דין הוא אלימא כולי האי', כלומר שהסיבה שקבלה לא מועילה בפשרה היא משום שאין הפשרה חזקה כ"כ כמו דין, כלומר שבדין כיון שהוא חזק ויציב מספיקה קבלה, ובפשרה אין אנו סומכים על קבלה זו עד שידונו שלושה. כלומר שהחשש הוא לא משום חוסר שיקול דעת וטעות בנכונות הפשרה כהבנת התוס' הנ"ל, אלא משום שאנו רוצים לחזק ולתקף את הפשרה אנו מצריכים שלושה. ודבר זה צריך ביאור - מדוע פשרה צריכה לקבל משנה תוקף ואיננה כדין רגיל?

כדי לבאר את דבריו עלינו לברר מה ביאור המושג 'פשרה'.

לגבי דין, ידוע לנו שאפשר שבעלי הדין יקבלו עליהם שלושה רועי בקר או קרוב ופסול שידונו אותם אפילו שלפי דין תורה הם פסולים לדין. וביארנו לעיל (בשיעור

הקודם, בביאור השני למח' בעל המאור והרמב"ן), שהטעם הוא משום שכאשר הם מקבלים עליהם את אותם הדיינים הרי הם מתחייבים בממונם הן במחילה והן במתנה לדברי הדיינים, והסכימו ביניהם שסדר הויתור או נתינת המתנה יהיה ע"פ ב"ד זה, ולא על פיהם ממש.

וכך היה אפשר לבאר גם לגבי פשרה - באים בעלי הדין ומתחייבים לשלם או למחול על סמך דברי הדיינים, אבל הם אומרים לדיינים שלא ידונו אותם על פי הדין הכתוב אלא על פי סברא בפשרה, וכיון שהסכימו לכך ודאי שזה יועיל.

ברם, אפשר לבאר בצורה אחרת כיצד פשרה מועילה. הגמרא לקמן (ו ע"ב) אומרת 'ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו - איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זו פשרה'. היינו שפשרה זה סוג של דין; יש דין שהוא על פי הכתוב בתורה ובהלכה, ויש דין אחר שמטרתו לפשר בין השנים באופן הוגן ושוה, אבל אין זו הסכמה בין בעלי הדין כקבלת קרוב או פסול, אלא זו דרך פסיקה של הדיינים.

אם נבאר כך, נצטרך לומר שהפשרה מוכרחת להיות מבוססת על הגיון מסוים ולא סתם חלוקה כהלכתא בלא טעמא, כמו כל דין שמבוסס על סברא והגיון.

וע"פ ביאור זה ניתן לבאר את שינוי הלשון בין ר"מ לחכמים, שר"מ קרא לזה 'ביצוע' והם קראו לזה פשרה. שלדעת ר"מ צריכים שלושה לפשרה ממש כמו דין, ולשון 'ביצוע' היינו חלוקה מדוקדקת, וצריך לדקדק בחלוקה זו כמו שמדקדקים בדין, משא"כ לרבנן מספיק שנים כי אין זה כמו דין ואין צריך לדקדק בזה כ"כ אלא די בחלוקה משוערת ביניהם, ולכן נקטו לשון פשרה שאין משמעותה חלוקה מדוקדקת ממש.

ולפי זה צריך לומר שמה שאמר רב אשי שפשרה צריכה קנין אליבא דר"מ, אין הכוונה שהקנין יהיה להתחייב על הפשרה, שהרי א"כ מה שמחייב את הנידון זה מעשה הקנין שלו ולא הפשרה עצמה, ולפ"ז באמת אין טעם בשלושה כשאלת רבינו יונה. אלא הקנין הוא על ההסכמה להתפשר בב"ד, היינו שהאדם עושה קנין שלא יוכל לחזור בו מכך שהסכים להתפשר, ולאחר מכן כאשר בית הדין יחליטו שהפשרה היא כך וכך, הוא יתחייב לזה מכח ב"ד שהחליטו כדבר זה. וזו כוונת רבינו יונה ביישובו - אם עשה קנין בתחילה והסכים להתפשר עם חברו בפני ב"ד, כאשר ב"ד עושים לו פשרה הוא מחוייב לפשרה זו, אבל הפשרה עצמה צריכה להיעשות דווקא בשלושה, כיון שגם לפשרה צריך אומד דעת מדוייק כמו בדין, ובשונה מדין ששם אם

קיבל עליו מספיק אפילו אחד, כאן הקבלה מועילה רק כהסכמה לעשות פשרה, אבל הפשרה עצמה צריך לדקדק בה ולעשותה דווקא בשלושה.

בחידושי רבי מאיר שמחה (ו' ע"א ד"ה דכו"ע) כתב, שמה שכתבו תוס' שודאי רשב"ג לא מקיש פשרה לדין מכך שבפשרה די בשנים לדבריו - אין זה מוכרח, כי יכול להיות שרשב"ג סובר שמקשים פשרה לדין ואעפ"כ בדין יצטרכו שלושה ובפשרה יספיקו שנים, והדבר תלוי במח' רבי יונתן ורבי יאשיה לעיל (ג ע"ב). לדעת רבי יאשיה שהסיבה שצריך שלושה היא רק מגזירת הכתוב, באמת אין מקום לומר שמקשים פשרה לדין ובכ"ז כאן צריך שלושה וכאן שנים, אבל לדעת רבי יונתן שכל מה שצריך שלושה היינו שנים מגז"כ והשלישי כדי שיהיה ב"ד נוטה - כל זה נכון דווקא בדין שבו צריך ב"ד נוטה, אבל בפשרה שלא הולכים בה אחר הרוב אלא צריך את דעת כולם - ודאי שיספיק רק שנים כדין התורה.

וא"כ זו מח' רשב"ג ור"מ - ר"מ סבר שמה שצריך שלושה זה מגז"כ וממילא אין לחלק בין דין לפשרה ובשניהם צריך שלושה, אבל לדעת רשב"ג גם בדין צריך רק שנים מגז"כ והשלישי רק בשביל ב"ד נוטה ולכן זה נכון רק בדין ובפשרה די בשנים.

אומר ה'סנהדרין קטנה' (בסוגיין), שלדעת רש"י הנ"ל אם מקשים פשרה לדין יש לחלק בין שנים לאחד, שיהיה כשר רק בשנים ולא באחד. ומדוע - כי הוא סבר ג"כ שרשב"ג הסובר שפשרה צריכה שנים סבר שמקשים פשרה לדין, ולכן מספיק שנים משום ב"ד, ולא צריך שלושה, כי רשב"ג סבר כרבי יונתן שהשלישי הוא משום ב"ד נוטה וכאן אין צריך נוטה, אבל ודאי שבפחות משנים א"א לעשות פשרה, כמו דין שצריך בו שנים מגזירת הכתוב.

עפ"ז ביאר המשכנות יעקב את הרמב"ם הנ"ל שבו פתחנו, האומר שלפשרה צריך דווקא שנים ולא אחד; הרמב"ם פסק כרשב"ג, וגם רשב"ג סובר שפשרה היא כדין כי הוא מקיש פשרה לדין, ולכן צריך דווקא שנים (ולא שלושה כי לא צריך נוטה), אבל אחד לא יהיה כשר כהבנת הכס"מ ברמב"ם.

אמנם יש להעיר, שהשער משפט (יב ס"ק א) הקשה על ביאור זה, שהרי הגמ' לעיל (ג ע"ב) מחפשת תנאים הסוברים כרבי יאשיה, ומנסה להביא שרבי יהודה סובר כמותו ומקבלת אפשרות זו באופן חלקי. והלא לפי דברינו ר"מ סובר ממש כשיטת רבי יאשיה, ומדוע לא כתבה כך הגמרא?